



ЕКОНОМІКА ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ

УДК 005.7:330.341.1

Швиданенко Г.О.,
*канд. екон. наук, професор, завідувач
кафедри економіки підприємств,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»*
Бойко Т.Л.,
*канд. екон. наук, менеджер проектів,
ТОВ «СТАРЛАЙТ МЕДІА»*

РОЗВИТОК СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ У КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙНОСТІ

Shvydanenko G.O.,
*can. sc. (econ), professor, head at the
department of enterprises economics
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman*
Boyko T.L.,
*can. sc. (econ), project manager
LLC "STARLIGHT MEDIA"*

DEVELOPMENT OF ENTERPRISES IN THE CONTEXT OF INNOVATIVENESS

Постановка проблеми. Сучасне економічне середовище характеризується тенденцією переходу до нових форм і способів господарювання. Особливо це стосується інновацій як на рівні окремих підприємств і організацій, так і в масштабах національних економік й у глобальному просторі. Вони перестають бути дискретним явищем, а стають основою виробництва продукції і послуг, ефективного розвитку бізнес-структур. Посилення ролі інноваційних процесів, рівня тотальної інноваційності, на нашу думку, зумовлено такими основними глобальними трендами:

✓ *індивідуалізацією споживчих потреб, відповідність товару унікальним потребам кожного клієнта.* Тяжіння світової економіки максимально задовольняти запити кожного покупця, надаючи індивідуальні послуги та випускаючи персоналізовані товари зумовлює необхідність проведення мінімального оновлення товарів і постійних модифікацій від стандартної продукції. Одним із найяскравіших прикладів індивідуалізації виробництва можна вважати сферу інформаційних технологій, оскільки кожен замовник формує унікальний набір необхідних йому функціональних характеристик, а підприємство-виконавець розроблює відповідне програмне забезпечення, яке може мати лише спільну основу з іншими схожими продуктами, або не мати аналогів загалом. Рівень і масштабність кастомізації динамічно зростає, по суті, світ вступає в еру індивідуалізованого виробництва;

✓ *інтелектуалізацією економічних відносин.* Збільшення частки інтелектуальної праці у кінцевій продукції зумовлює мультиплікацію варіативної складової у процесі її застосування, тобто доцільним стає використання терміну «технологічна інновація» не тільки для нового методу виробництва, а й до нетипових способів використання інтелектуальних ресурсів – безпосередньо розумових здібностей людини чи об'єктивованих результатів інтелектуальної діяльності (наприклад, програмного забезпечення);

✓ *динамічним розвитком інформаційно-комунікаційних технологій.* Перехід суспільно-економічної реальності у цифровий вимір посилює мінливість як зовнішнього, так і внутрішнього

середовища діяльності підприємств, вимагаючи впровадження нових ефективних рішень у господарські процеси. Інформаційно-комунікаційні технології у сучасному світі є одним із основних елементів ведення господарської діяльності, оскільки «забезпечують рішення різноманітних технічних, організаційно-управлінських і соціально-економічних завдань на основі використання засобів мікроелектроніки, з метою збору, зберігання, обробки, пошуку, передачі та подання необхідної інформації» [5, с. 65]. Їх стрімкий розвиток не тільки значно пришвидшує виконання господарських процесів і збільшує мобільність і гнучкість підприємств, що створює необхідні передумови для формування сприятливого середовища поширення інновацій, але й сам стає індикатором інноваційності організацій;

✓ *об'єктивною необхідністю формування й утримання унікальних конкурентних переваг.* Жорстка глобальна конкуренція вимагає від підприємств підтримувати свою діяльність відповідно до принципу «перше – краще – дешевше», тобто безперервно оновлювати й вдосконалювати продукцію, підвищувати її якість і знижувати собівартість, базуючись на інноваційних процесах.

Стає очевидним, що успіх підприємств у довгостроковій перспективі залежить від їх здатності ефективно управляти інноваціями у контексті динамічного зростання. У свою чергу, інноваційні процеси, які дійсно створюють додану вартість та є основою забезпечення конкурентних переваг і формування мережі цінностей, не можуть бути відділеними від основної діяльності суб'єктів господарювання. Таким чином, з'являються об'єктивні передумови щодо дослідження та науково-теоретичного обґрунтування проблематики комплексного управління розвитком підприємства за критерієм інноваційності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика управління інноваційним розвитком підприємств у різних її проявах висвітлена в наукових працях і прикладних дослідженнях таких іноземних і вітчизняних учених і фахівців, як Б. Твіста, П. Друкера, Дж. Куїнна, П. Тротта, Г. Хамела, Л. Антонюк, К. Вергал, Л. Волощук, К. Губіна, Н. Семенченко [10], С. Ілляшенко [3], О. Полінкевич [8], М. Рогози, Н. Норіціної, Г. П'ятницької, Л. Федулової [11], Н. Чухрай, Ю. Шипуліної та ін. У наукових працях багато уваги приділено сутнісним характеристикам низки дефініцій, таких як: «інновації», «інноваційна діяльність», «інноваційний розвиток», «інноваційний потенціал» тощо, а також питанням їх змістового наповнення та менеджменту. Разом з тим, потребують більш глибокого вивчення та дослідження процеси управління діяльністю суб'єктів ринкових відносин у контексті інноваційності як важливої невіддільної складової динамічного розвитку підприємств.

Постановка завдання. Основною метою статті є дослідження ефективності управління розвитком суб'єкта господарювання та окремих елементів його поточної та перспективної діяльності, які характеризуються нами як *синергійний простір інноваційності* функціонування бізнес-структур в умовах посилення невизначеності та переходу до економіки знань.

Виклад основного матеріалу дослідження. Складність понять «інноваційність», «інноваційний розвиток» породжує багатогранність визначень їх сутності, що у свою чергу впливає на формування підходів до ефективного управління цими явищами. Науковцями здійснено вагомий дослідження та запропоновано обґрунтовані підходи до понятійно-категорійного апарату з указаної проблематики. У цілях даного дослідження оптимальним, на нашу думку, є об'єднання окремих понять, запропонованих С. Ілляшенко [2, с. 42] та С. Філіпповою і П. Воронжаком [12, с. 125]: *інноваційний розвиток підприємства* – це якісні зміни в його функціональних підсистемах, виробничих та управлінських процесах, результатах господарської та іншої діяльності внаслідок інноваційного процесу, які досягаються завдяки безупинному пошуку та ефективному використанню нових способів і сфер реалізації усіх видів потенціалу підприємства у мінливих умовах зовнішнього середовища в рамках обраної місії. Управління розвитком в контексті інноваційності, за нашою думкою, повинно базуватися на таких вихідних передумовах:

✓ узгодженість інноваційної стратегії з цілями розвитку підприємства, його цінностями та місією;

✓ наявність і можливість використання різних видів потенціалу з виокремленням пріоритетності інтелектуальної складової;

✓ інтегрованість інноваційних процесів у всі аспекти діяльності суб'єкта господарювання.

Більшість дослідників і науковців погоджуються з тим, що невід'ємними елементами інноваційного розвитку підприємства є інноваційний потенціал, інноваційна діяльність та інноваційні процеси, а також внутрішнє середовище підприємства, яке може розглядатись як окремі чинники впливу за критерієм здатності до інноваційності та формування сприятливого інноваційного клімату тощо. Зокрема, О. Дідченко й А. Ткачук наголошують, що інноваційний розвиток доцільно розглядати одночасно і як процес, і як систему факторів та умов, необхідних для його здійснення, тобто розглядати у тісному взаємозв'язку поняття «інноваційний процес» та «інноваційний потенціал» [1, с. 40]. Також важливо підкреслити, що інноваційний розвиток повинен трактуватись як комплексний об'єкт менеджменту у контексті загального управління, оскільки має місце вагомий вплив результатів інноваційних процесів на поточну діяльність підприємства і навпаки. І. Підкамінний та В. Ціпуринда засвідчують необхідність застосування інтегрованого підходу, який передбачає орієнтацію як на горизонтальні, так і на вертикальні процеси діяльності, а також на узгодженість всіх елементів

діяльності підприємства [7]. В. Командровська, Н. Кривицька та К. Домашевська відносять до основних факторів впливу на інноваційний розвиток елементи внутрішнього середовища підприємства та його організаційного механізму управління [4, с. 151].

На сучасному етапі можна стверджувати, що інноваційність – явище більш комплексне, оскільки стосується будь-якого процесу діяльності суб'єкта ринкових відносин – починаючи від менеджменту, маркетингу, операційного виробництва, дизайну, післяпродажного обслуговування і закінчуючи створенням нових організаційних структур. Саме тому доцільно виокремити нове поняття – *синергійний простір розвитку підприємства у контексті інноваційності*, під яким будемо розуміти сукупність елементів, які є першоосовою створення інновацій, а також чинників і процесів внутрішнього середовища підприємства, що сприяють їх прояву. Запропонована гіпотеза, яка передбачає, що інноваційний розвиток – це сукупність отриманих на виході змін, тобто результат інноваційної діяльності та процесів, входом у які у свою чергу є інноваційний потенціал підприємства та синергійні фактори інноваційності. Схематично сутність концепції зображено на рис. 1.

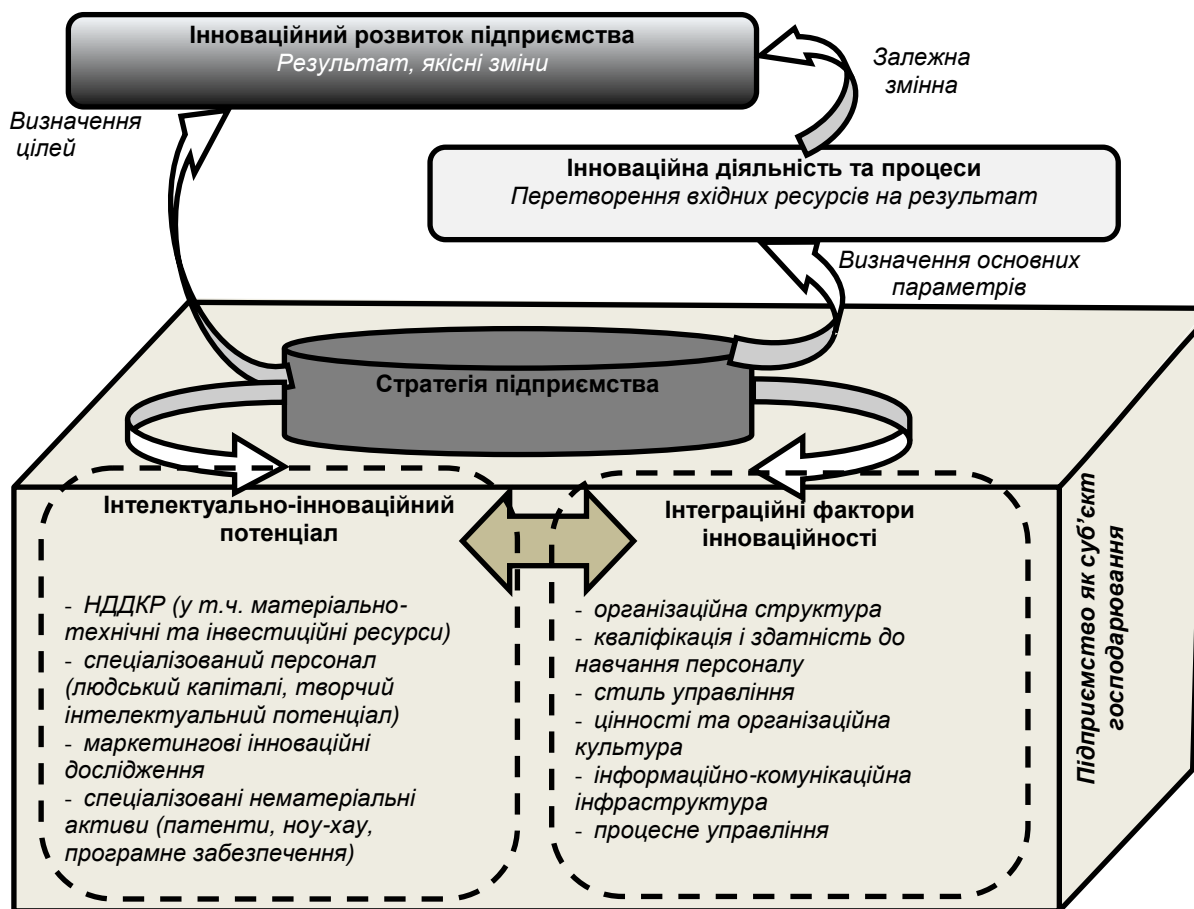


Рис. 1. Синергійний простір інноваційності розвитку підприємства

Джерело: складено авторами

Динамічною складовою інтелектуального розвитку є інноваційна діяльність та інноваційні процеси. Перший елемент є організованою керованою сукупністю дій, спрямованою на комерціалізацію інновацій завдяки формуванню комплексу наукових, технологічних, організаційних, фінансових заходів тощо [1, с. 38]. Інноваційні процеси є більш стихійними і невпорядкованими, можуть виникати у межах будь-якої здійснюваної діяльності на підприємстві.

Цілі, напрями та масштаби інноваційного розвитку визначаються загальною стратегією розвитку, метою якої є динамічне зростання підприємства у довгостроковій перспективі. Відповідно до неї встановлюються пріоритети поточної та майбутньої діяльності, а також розподіляються матеріально-технічні, фінансові, людські, інвестиційні ресурси тощо. Саме стратегія визначає межі синергійного простору інноваційності розвитку підприємства, тобто рівень використання бізнес-процесів і ресурсів, а також мережі створення цінностей для досягнення його цілей.

Базисом, який формує інтеграційний простір інноваційного розвитку, на нашу думку, є інтелектуально-інноваційний потенціал й інтеграційні чинники інноваційності. Раніше було доведено фундаментальність впливу інтелектуального потенціалу підприємства на його інноваційний розвиток [13]. Під *інтелектуально-інноваційним потенціалом* пропонуємо розуміти сукупність динамічних

можливостей ресурсів до створення цінності та вартості у процесі їх залучення в інноваційну діяльність і розвиток підприємства. Досліджуваний потенціал залежить насамперед від величини стратегічних фундаментальних ресурсів і їх можливості по відношенню до інноваційної діяльності, без яких вона не буде здійснюваною.

Тобто, основними складовими інтелектуально-інноваційного потенціалу є: НДДКР (сукупність узгоджених відповідно до стратегії, запланованих науково-дослідних, технологічних, проектних, конструкторських робіт і послуг, а також матеріально-технічні та фінансово-інвестиційні ресурси, що забезпечують їх виконання), фахівці (людський капітал, творчий інтелектуальний потенціал: конструктори, розробники, наукові працівники тощо), маркетингові інноваційні дослідження (вивчення нових ринків збуту, нових потреб споживачів), спеціалізовані нематеріальні активи (патенти, ноу-хау, програмне забезпечення).

У той же час, ефективність і результативність інноваційного розвитку залежить від сукупності факторів, які є елементами звичайної діяльності та здійснюють опосередкований вплив на інноваційні процеси, тобто можуть бути охарактеризовані як інноваційний клімат чи інноваційна інфраструктура, або більш узагальнено – *чинники інноваційності*. Детальніше варто розглянути такі з них:

✓ *організаційна структура*. Інноваційний розвиток передусім вимагає динамічного проходження життєвого циклу інновацій, тобто мінімалізму бюрократичних відносин і бар'єрів, і вільному обміну інформацією. Відповідно, гнучкість організаційної структури, наявність горизонтальних зав'язків, можливість формування міжфункціональних проектних команд сприятимуть впровадженню та поширенню нововведень. Останні тенденції все більше свідчать саме про перехід до проектно-інноваційної організаційної структури, зростання ролі проектних менеджерів у структурі персоналу компанії;

✓ *знання, рівень інтелектуалізації, що проявляється у кваліфікації, компетентності та здатності до навчання персоналу*. Високваліфіковані співробітники, які прагнуть розвиватися, з більшою ймовірністю зможуть запропонувати нові розробки. Необхідною умовою успішного інноваційного розвитку є безперервне навчання та постійне накопичення знань, пов'язане з високою швидкістю старіння інформації, у тому числі забезпечення здатності персоналу до самонавчання [6];

✓ *стиль управління*. Інноваційний розвиток потребує все більше творчої праці, ініціативи співробітників, зміни ієрархічних структур, бажання розвивати підприємство, що можливо лише під більш новим за змістом, ліберальним стилем управління. Це зумовлює зміщення пріоритетів в менеджменті, акцентуацію на прояві інтелектуальних здібностей, і виражається, зокрема, у виникненні нових методик роботи з командами, наприклад SCRUM;

✓ *цінності та організаційна культура*. Основу середовища поширення знань, прагнення до впровадження змін, проактивної діяльності формують мережа цінностей й організаційна культура підприємства;

✓ *інформаційно-комунікаційна інфраструктура*. Засоби комунікації є першоосною сприятливого інноваційного клімату, також як і наявність потужного програмного забезпечення, яке підвищує рівень автоматизації підприємства та дозволяє вивільнити інтелектуальну працю для досягнення інноваційних завдань. Окрему роль відіграє інформаційна безпека, що уможливорює збереження цінної інформації щодо розробок;

✓ *процесне управління*. Інноваційна діяльність передбачає створення абсолютно нового або значно модифікованого продукту, проте принципи менеджменту в даному аспекті повинні базуватися на стандартах і новітніх практиках. Зокрема, доцільно розроблювати параметри для подальшого планування виробництва й збуту інноваційної продукції, визначати нормативи праці та витрат матеріалів, а також потенційні можливості бізнес-структур тощо. Опис, стандартизація й організація інноваційних процесів і товарів дозволить значною мірою уникнути перевитрат ресурсів на «повторний винахід колеса».

Межі понять «інтелектуально-інноваційний потенціал» і «синергійні чинники інноваційності» є скоріше динамічними, ніж статичними з огляду на мінливість і невизначеність як зовнішнього, так і внутрішнього середовища діяльності підприємств, тому здійснено спробу лише окреслити склад кожного з них, не претендуючи на формування остаточного рішення.

Висновки з проведеного дослідження. Ефективне управління інноваційним розвитком підприємств вимагає розуміння усіх аспектів його прояву, в тому числі симбіозу з господарською діяльністю. Важливу роль у досягненні поставлених цілей інноваційного розвитку відіграє його синергійний простір. Його детальне вивчення і структуризація дозволять розробити практичні підходи до управління інноваційним розвитком з огляду на оптимізацію залучення ресурсів підприємства відповідно до стратегічної мети. Саме ці питання формують перспективи подальших досліджень з даної проблематики.

Література

1. Волощук Л. О. Інноваційний розвиток промислового підприємства: сутність та проблеми аналітичного забезпечення в умовах індикативного управління / Л. О. Волощук // Бізнес Інформ. – 2014. – № 11. – С. 75-79.

2. Дідченко О. І. Сутність поняття «інноваційний розвиток» підприємства / О.І. Дідченко, А.В. Ткачук // Економічний вісник ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет». – 2015. – № 2. – С. 36-41.
3. Ілляшенко С. М. Інноваційний менеджмент: підручник / С. М. Ілляшенко. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2010. – 334 с.
4. Командровська В. Є. Інноваційний потенціал підприємства та розвиток його складових у посткризовий період / В. Є. Командровська, Н. Ю. Кривицька, К. І. Домашевська // Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка. – 2014. – Т. 19, Вип. 2(3). – С. 148-152.
5. Легомінова С. В. Вплив розвитку інфокомунікаційних технологій на інноваційний розвиток економіки / С. В. Легомінова, О. П. Ващенко // Економіка. Менеджмент. Бізнес. – 2016. – № 1. – С. 62-68.
6. Новодон О. Ю. Інноваційний розвиток підприємств на базі принципів економіки знань [Електронний ресурс] / О. Ю. Новодон // Ефективна економіка. – 2013. – № 4. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_4_66.
7. Підкамінний І. М. Системні фактори впливу на інноваційний розвиток підприємства [Електронний ресурс] / І. М. Підкамінний, В. С. Ціпуринда // Ефективна економіка. – 2011. – № 3. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_3_4.
8. Полінкевич О. Критерії розмежування понять «інновації», «інноваційний процес» та «інноваційний розвиток підприємства» в новій економіці / О. Полінкевич // Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі України. – 2015. – № 4. – С. 31-36.
9. Поляковська К. В. Інноваційний розвиток підприємств: сутність та особливості у сфері торгівлі / К. В. Поляковська // Економіка розвитку. – 2014. – № 3. – С. 93-99.
10. Семенченко Н. В. Формування системи основних первинних показників інноваційного розвитку підприємства [Електронний ресурс] / Н. В. Семенченко, О. С. Мороз // Ефективна економіка. – 2013. – № 5. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_5_75.
11. Федулова Л. І. Інноваційний розвиток: еволюція поглядів та проблеми сучасного усвідомлення / Л. І. Федулова // Економічна теорія. – 2013. – № 2. – С. 28-45.
12. Філіппова С. В. Інноваційний розвиток промислового підприємства як об'єкт стратегічного управління / С. В. Філіппова, П. В. Воронжак // Економіка. Менеджмент. Бізнес. – 2014. – № 3. – С. 124-129.
13. Швиданенко Г. О. Інтелектуальний потенціал підприємства як основа його інноваційного розвитку / Г. О. Швиданенко, Т. Л. Бойко // Бізнес Інформ. – 2016. – № 5. – С. 81-85.

References

1. Voloshchuk, L.A. (2014), "Innovative Development of Industrial Enterprise: Substance and Problems of Analytical Support under Conditions of Indicative Management", *Business Inform*, vol. 11, pp. 75-79.
2. Didchenko, O.I. and Tkachuk, A.V. (2015), "The essence of the concept "innovation development" of the enterprise", *Ekonomichnyi visnyk DVNZ "Ukrainskyi derzhavnyi khimiko-tehnologichnyi universytet"*, vol. 2, pp. 36-41.
3. Illiashenko, S. M. (2010), *Innovatsiinyi menedzhment* [Innovation management], VTD "Universytetska knyha", Sumy, Ukraine.
4. Komandrovskaya, V.E., Kryvytska, N.Y. and Domashevskaya, K.I. (2014), "Innovative potential of enterprises and development of its components in the post-crisis period", *Odesa National University herald*, vol. 19, no. 2 (3), pp. 148-152.
5. Legominova, S.V. and Vashchenko, O.P. (2016), "Impact of information and communication technologies in the innovative development of the economy", *Ekonomika. Menedzhment. Biznes*, vol. 1, pp. 62-68.
6. Novodon, O. Yu. (2013), "Company innovation development based on principles of knowledge Economy", *Efektivna ekonomika*, vol. 4, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_4_66.
7. Pidkaminnyy, I.M. and Tsipurynda, V.S. (2011), "System factors of influence to the innovative development of the enterprise", *Efektivna ekonomika*, vol. 3, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_2_4.
8. Polinkevych, O. (2015), "Criteria for Distinction the Concept of "Innovation", "Innovation process" and "Innovative Development of Enterprise" in the New Economy", *Ekonomichnyi Chasopys Shidnoievropeiskoho Natsionalnoho Universytetu Imeni Lesi Ukrayinky*, vol. 4, pp. 31-36.
9. Poliaskovska, K.V. (2014), "Innovative development of enterprises: the essence and features in the sphere of trade", *Ekonomika rozvytku*, vol. 3, pp. 93-99.
10. Semenchenko, N.V. and Moroz, O.S. (2013), "Formation the system of major primary indicators of enterprise's innovative development", *Efektivna ekonomika*, vol. 5, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_5_75.

11.Fedulova, L. (2013), "Innovation based development: evolution of opinions and problems of modern understanding", *Ekonomichna teoriia*, vol. 2, pp. 28-45.

12.Filyppova, S.V. and Voronzhak, P.V. (2014), "Innovative development of industrial enterprise as object of strategic management", *Ekonomika. Menedzhment. Biznes*, vol. 3, pp.124-129.

13.Shvydanenko, G.O. and Boyko, T.L. (2016), "Intellectual potential of the enterprise as a basis of its innovative development", *Business Inform*, vol. 5, pp. 81-85.

УДК 339.138

Сарай Н.І.,
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри
економіки підприємств і корпорацій
Тернопільський національний економічний університет

РОЛЬ ТОВАРНОЇ ПОЛІТИКИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Sarai N.I.,
cand.sc.(econ.), assoc. prof., assistant professor at the
department of enterprise economy and corporations
Ternopil National Economic University

ROLE OF COMMODITY POLICY IN ENSURING THE COMPETITIVENESS OF THE ENTERPRISE

Постановка проблеми. Сучасне життя передбачає існування великої кількості суб'єктів, які пропонують споживачам різні матеріальні блага та послуги. Найчастіше цими суб'єктами є організації – підприємства, компанії, корпорації, фірми, фонди, асоціації тощо. Ці організації можуть будуватися на різних формах власності, їм можуть бути властиві відмінності в умовах діяльності. Але будь-яка організація в кінцевому рахунку може бути економічно самодостатньою лише тоді, коли існують люди та інші організації, які виявляють практичний інтерес до її продукції – матеріальних благ чи послуг. Кінцевою метою такого інтересу є споживання продукції заради задоволення потреб.

Успіх промислового підприємства залежить від можливостей пристосуватись до новітніх тенденцій зовнішнього середовища. У надзвичайно насиченому конкурентами швидкозмінному ринку виживає і процвітає підприємство, яке швидше пристосовує свою ринкову стратегію і отримує конкурентні переваги. Набуття конкурентних переваг можливе при запровадженні таких інтелектуальних технологій, як маркетинг, логістика, управління персоналом, управління якістю продукції і послуг, тобто при ефективному підході до формування товарної політики підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питання забезпечення конкурентоспроможності підприємства та формування товарної політики займалися такі вітчизняні і зарубіжні вчені, як Л.В. Балабанова, М.І. Белевцев, С.В. Близнюк, В.О. Василенко, С.М. Іванюта, С.М. Ілляшенко, С.В. Ковальчук, М.В. Корж, Е.М. Коротков, Ф. Котлер, А.О. Старостіна, В.М. Щербань та низка інших. Проблеми розробки нового товару знайшли своє відображення у працях С.С. Гаркавенка, Т.В. Григорчука, Р.П. Дудяка, Є.М. Ігнатової, О.М. Сумця, М.О. Турченюка, М.Д. Швеця.

Зокрема, Т.В. Григорчук у своїх дослідженнях зауважує, що товарна політика маркетингу – це комплекс заходів, у межах яких один чи кілька товарів використовуються як основні інструменти досягнення цілей фірми [2, с. 126]. Такої ж думки дотримується С.С. Гаркавенко. У його працях товарна політика передбачає необхідність прийняття рішень про створення нового товару, про товарний асортимент та щодо товарної номенклатури [1, с. 207].

Заслужують на увагу дослідження М.О. Турченюка та М.Д. Швеця щодо ролі товарної політики в забезпеченні конкурентоспроможності продукції. На думку авторів, конкурентоспроможність обумовлюється якісними та вартісними особливостями товару, які враховує споживач з метою задоволення відповідної потреби [8, с. 138].